

SANKCJA KREDYTU DARMOWEGO

Praktyczny przewodnik

Katarzyna Kozak, Karolina Pilawska
Emilia Tomanek

Wolters Kluwer

SANKCJA KREDYTU DARMOWEGO

Praktyczny przewodnik

Katarzyna Kozak, Karolina Pilawska
Emilia Tomanek

Wolters Kluwer

WARSZAWA 2025

Stan prawny na 5 listopada 2024 r..

Wydawca

Anna Kubuj-Kacperek

Redaktor prowadzący

Paulina Staniszevska-Chudzik

Opracowanie redakcyjne

Dagmara Wachna

Projekt okładek serii

Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

prawoLubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy prawo i własność

Więcej na www.legalnakultura.pl

Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2025

ISBN 978-83-8390-229-6

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. +48 728 313 462

e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	11
Rozdział I	
Zarys instytucji	13
Rozdział II	
Warunki skorzystania z sankcji kredytu darmowego	23
2.1. Data zawarcia umowy kredytu lub pożyczki.....	23
2.2. Kwota kredytu lub pożyczki.....	25
2.3. Przysługiwanie kredytobiorcy lub pożyczkobiorcy statusu konsumenta.....	28
2.4. Złożenie przez konsumenta oświadczenia o skorzystaniu z sankcji kredytu darmowego w określonym terminie	33
Rozdział III	
Sankcja kredytu darmowego a kredyt hipoteczny	37
Rozdział IV	
Rodzaje naruszeń mogących skutkować sankcją kredytu darmowego – szczegółowe omówienie naruszeń wraz z przykładami	
4.1. Uwagi ogólne	45
4.2. Naruszenia ustawowe.....	46
4.2.1. Naruszenie art. 29 ust. 1 u.k.k.....	46
4.2.1.1. Forma umowy	46
4.2.1.2. Trwały nośnik informacji.....	49

4.2.1.3.	Oświadczenie woli stron	55
4.2.1.4.	Podpis.....	56
4.2.1.5.	Przykłady naruszeń	58
4.2.2.	Naruszenie art. 30 ust. 1 pkt 1 u.k.k.....	58
4.2.2.1.	Oznaczenie stron umowy	58
4.2.2.2.	Wskazanie adresu do doręczeń.....	61
4.2.2.3.	Przykłady naruszeń	61
4.2.3.	Naruszenie art. 30 ust. 1 pkt 2 u.k.k.....	62
4.2.3.1.	Kredyt konsumencki	62
4.2.3.2.	Rodzaje kredytów konsumenckich	63
4.2.3.3.	Sposób określenia rodzaju kredytu	71
4.2.3.4.	Przykłady naruszeń	72
4.2.4.	Naruszenie art. 30 ust. 1 pkt 3 u.k.k.....	72
4.2.4.1.	Czas obowiązywania umowy	72
4.2.4.2.	Przykłady naruszeń	74
4.2.5.	Naruszenie art. 30 ust. 1 pkt 4 u.k.k.....	75
4.2.5.1.	Całkowita kwota kredytu	75
4.2.5.2.	Wpływ całkowitej kwoty kredytu na parametry umowy	85
4.2.5.3.	Przykłady naruszeń	95
4.2.6.	Naruszenie art. 30 ust. 1 pkt 5 u.k.k.....	96
4.2.6.1.	Termin wypłaty kredytu	96
4.2.6.2.	Sposób wypłaty kredytu	98
4.2.6.3.	Przykłady naruszeń	100
4.2.7.	Naruszenie art. 30 ust. 1 pkt 6 u.k.k.....	100
4.2.7.1.	Stopa oprocentowania	100
4.2.7.2.	Warunki stosowania stopy oprocentowania	106
4.2.7.3.	Okresy, warunki i procedury zmiany oprocentowania – klauzula zmiennego oprocentowania	107
4.2.7.4.	Przykłady naruszeń	115
4.2.8.	Naruszenie art. 30 ust. 1 pkt 7 u.k.k.....	115
4.2.8.1.	Definicja rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania	115
4.2.8.2.	Ciężar dowodu.....	125
4.2.8.3.	Całkowita kwota do zapłaty	128

4.2.8.4. Wskazanie założeń przyjętych do obliczenia RRSO	131
4.2.8.5. Przykłady naruszeń	135
4.2.9. Naruszenie art. 30 ust. 1 pkt 8 u.k.k.	136
4.2.9.1. Zasady i terminy spłaty kredytu	136
4.2.9.2. Kolejność zaliczania rat kredytu na poczet należności kredytodawcy	138
4.2.9.3. Obowiązek wynikający z art. 37 ust. 1 u.k.k.	138
4.2.9.4. Przykłady naruszeń	139
4.2.10. Naruszenie art. 30 ust. 1 pkt 10 u.k.k.	139
4.2.10.1. Inne koszty kredytu/pożyczki	140
4.2.10.2. Sposób określenia innych kosztów w umowie	141
4.2.10.3. Warunki zmiany kosztów kredytu/pożyczki	143
4.2.10.4. Przykłady naruszeń	143
4.2.11. Naruszenie art. 30 ust. 1 pkt 11 u.k.k.	144
4.2.11.1. Zadłużenie przeterminowane	144
4.2.11.2. Warunki zmiany oprocentowania zadłużenia przeterminowanego	145
4.2.11.3. Inne opłaty z tytułu zaległości	147
4.2.11.4. Przykłady naruszeń	148
4.2.12. Naruszenie art. 30 ust. 1 pkt 14 u.k.k.	149
4.2.12.1. Sposób zabezpieczenia i ubezpieczenia spłaty kredytu	149
4.2.12.2. Przykłady naruszeń	150
4.2.13. Naruszenie art. 30 ust. 1 pkt 15 u.k.k.	151
4.2.13.1. Termin i sposób złożenia oświadczenia o odstąpieniu	151
4.2.13.2. Skutki odstąpienia od umowy	153
4.2.13.3. Przykłady naruszeń	154
4.2.14. Naruszenie art. 30 ust. 1 pkt 16 u.k.k.	155
4.2.14.1. Prawo konsumenta do spłaty kredytu przed terminem	155
4.2.14.2. Procedura spłaty kredytu przed terminem	156

4.2.14.3. Przykłady naruszeń	157
4.2.15. Naruszenie art. 31 u.k.k.	157
4.2.16. Naruszenie art. 32 u.k.k.	160
4.2.16.1. Dodatkowe obligatoryjne elementy umowy o kredyt w rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowym	160
4.2.16.2. Przykłady naruszeń	162
4.2.17. Naruszenie art. 33 u.k.k.	163
4.2.17.1. Dodatkowe obligatoryjne elementy umowy kredytu z odroczoną płatnością oraz umowy o zmianę sposobu spłaty w przypadku zadłużenia	163
4.2.17.2. Przykłady naruszeń	164
4.2.18. Naruszenie art. 33a u.k.k.	165
4.2.18.1. Przesłanki stosowania przepisu	165
4.2.18.2. Przykłady naruszeń	166
4.2.19. Naruszenie art. 36a u.k.k.	166
4.2.20. Naruszenie art. 36b u.k.k.	169
4.2.20.1. Zakres przedmiotowy	170
4.2.20.2. Przykłady naruszeń	170
4.2.21. Naruszenie art. 36c u.k.k.	170

Rozdział V

Termin na skorzystanie z sankcji kredytu darmowego	173
---	------------

Rozdział VI

Skutki stwierdzenia sankcji kredytu darmowego	181
6.1. Zagadnienia ogólne. Założenia ustawodawcy	181
6.2. Świadczenie podlegające zwrotowi. Zasady spłaty kredytu	184
6.3. Sankcja kredytu darmowego a obowiązywanie umowy	187

Rozdział VII

Czynności przedprocesowe	189
7.1. Charakter oświadczenia.....	189
7.2. Forma oświadczenia.....	194
7.3. Treść oświadczenia.....	196
7.4. Termin.....	197
7.5. Wydanie dokumentacji przez kredytodawcę na wniosek kredytobiorcy.....	205
7.6. Pozasądowe sposoby rozstrzygnięcia sporu.....	206
7.7. Przelew wierzytelności konsumenta.....	208

Rozdział VIII**Rozliczenie kredytu w przypadku powstania sankcji**

kredytu darmowego	219
8.1. Uwagi ogólne.....	219
8.2. Rozliczenie w czasie trwania umowy kredytu.....	220
8.3. Upływ terminu na dochodzenie roszczeń.....	222
8.4. Sankcja kredytu darmowego a klauzule niedozwolone.....	224

Rozdział IX**Zasady konstruowania pozwu dotyczącego sankcji**

kredytu darmowego	227
9.1. Uwagi ogólne.....	227
9.2. Roszczenie o zapłatę.....	229
9.3. Roszczenie o ustalenie.....	235
9.4. Wniosek o udzielenie zabezpieczenia.....	237
9.5. Termin wymagalności roszczeń.....	242
9.6. Właściwość sądu.....	243
9.7. Wartość przedmiotu sporu.....	244
9.8. Opłata od pozwu.....	244

Rozdział X**Przebieg procesu sądowego dotyczącego sankcji**

kredytu darmowego	247
10.1. Ciężar dowodu i środki dowodowe.....	247
10.1.1. Uwagi ogólne.....	247

10.1.2. Dowody z dokumentów.....	250
10.1.3. Dowód z opinii biegłego.....	254
10.1.4. Dowód z przesłuchania strony – z ograniczeniem do strony powodowej (kredytobiorcy).....	256

Rozdział XI

Polskie pytania prejudycjalne dotyczące sankcji

kredytu darmowego	263
1. Sąd Rejonowy dla Krakowa-Podgórze w Krakowie, C-678/22	264
2. Sąd Okręgowy w Krakowie, C-71/24	267
3. Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie, C-80/24.....	270
4. Sąd Okręgowy w Poznaniu, C-180/24	273
5. Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi, XVIII C 1233/23 (brak sygnatury w TS)	276
6. Podsumowanie	283

Rozdział XII

Podsumowanie ze wskazaniem możliwych kierunków

orzecznictwa	287
---------------------------	------------

Załącznik 1. Przykłady orzeczeń Trybunału Sprawiedliwości w sprawach dotyczących kredytów konsumenckich.....	293
---	------------

Załącznik 2. Przykłady orzecznictwa sądów krajowych w sprawach dotyczących kredytów konsumenckich.....	309
---	------------

Załącznik 3. Wzór oświadczenia	335
---	------------

Bibliografia.....	339
--------------------------	------------

Akty prawne, uzasadnienia aktów, opinie i stanowiska.....	341
--	------------

Orzecznictwo	343
---------------------------	------------

O Autorkach.....	349
-------------------------	------------

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

- dyrektywa 93/13/EWG – dyrektywa Rady 93/13/EWG z 5.04.1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.Urz. UE L 95, s. 29, ze zm.)
- dyrektywa 2008/48/WE – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z 23.04.2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylająca dyrektywę Rady 87/102/EWG (Dz.Urz. UE L 133, s. 66, ze zm.)
- k.c. – ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2024 r. poz. 1061 ze zm.)
- k.p.c. – ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2024 r. poz. 1568 ze zm.)
- k.w. – ustawa z 20.05.1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 2023 r. poz. 2119)
- pr. bank. – ustawa z 29.08.1997 r. – Prawo bankowe (Dz.U. z 2023 r. poz. 2488 ze zm.)
- u.k.h. – ustawa z 23.03.2017 r. o o kredycie hipotecznym oraz o nadzorze nad pośrednikami kredytu hipotecznego i agentami (Dz.U. z 2022 r. poz. 2245 ze zm.)
- u.k.k. – ustawa z 12.05.2011 r. o kredycie konsumenckim (Dz.U. z 2024 r. poz. 1497)
- u.o.k.k. – ustawa z 16.02.2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz.U. z 2024 r. poz. 1616)

Wydawnictwa promulgacyjne

- OSNC – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
- OSNP – Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych
- OSP – Orzecznictwo Sądów Polskich

Inne

NSA	– Naczelny Sąd Administracyjny
RRSO	– rzeczywista roczna stopa oprocentowania
SA	– Sąd Apelacyjny
SN	– Sąd Najwyższy
SO	– Sąd Okręgowy
SOKiK	– Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów
SR	– Sąd Rejonowy
TS	– Trybunał Sprawiedliwości
UOKiK	– Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów

Rozdział I

ZARYS INSTYTUCJI

Instytucja sankcji kredytu darmowego w ostatnim czasie jest coraz częściej wykorzystywana jako instrument ochrony praw konsumentów w Polsce. Wydaje się, że w najbliższych latach może stanowić podstawę do kierowania największej liczby pozwów w kategorii sporów konsumenckich. Niewątpliwym wzrost świadomości prawnej konsumentów, a także pojawienie się wielu podmiotów oferujących pomoc prawną w tego rodzaju sporach lub skupujących od konsumentów wierzytelności wynikające z umów kredytów czy pożyczek gotówkowych, mogą prowadzić do intensyfikacji działań prawnych. W rezultacie można założyć, że wiele osób, które dotychczas nie podejmowały kroków w celu dochodzenia swoich praw, zdecyduje się na złożenie pozwów. Konsekwencją będzie zwiększenia liczby spraw sądowych związanych z sankcją kredytu darmowego, co niewątpliwie wpłynie na rozwój orzecznictwa sądowego i jego ujednolicenie. Dotychczasowe niewielkie zainteresowanie tego typu rozwiązaniem wynikało przede wszystkim z braku świadomości konsumentów w zakresie możliwości egzekwowania określonych w przepisach roszczeń i sankcji.

Czym zatem jest sankcja kredytu darmowego (gratisowego)? Opiera się ona na założeniu, że w przypadku niespełnienia przez kredytodawcę obowiązków dotyczących treści umowy, limitu kosztów pozaodsetkowych albo obowiązków informacyjnych na etapie przedkontraktowym, konsument ma prawo do zwrotu kwoty kredytu odpowiadającej wysokości kapitału, bez konieczności uiszczania odsetek oraz innych

kosztów przewidzianych w umowie kredytowej, takich jak opłaty, prowizje, składki, koszty itd.

W tym miejscu należy wskazać, że sankcja kredytu darmowego nie obejmuje kosztów ustanowienia zabezpieczeń, jeżeli na podstawie zapisów umowy do ich zapłaty zobowiązany jest konsument. Koszty te nie stanowią przychodu kredytodawcy, zatem trudno go nimi obciążać. Jeżeli kredytodawca w umowie nie określił zasad i terminów spłaty kredytu, konsument obowiązany jest do zwrotu kapitału w równych ratach, płatnych co miesiąc od dnia zawarcia umowy. W przypadku gdy umowa nie przewiduje terminu spłaty kredytu, konsument zwraca kredyt w terminie określonym w art. 43 u.k.k.¹, tj. w terminie 5 lat w przypadku kredytów konsumenckich do wysokości 80 000 zł, a w przypadku kredytów konsumenckich powyżej 80 000 zł – w terminie 10 lat. **W praktyce sądy czasem wskazują, że nawet jeżeli dochodzi do naruszeń, które szczegółowo zostaną omówione w dalszej części publikacji, to nie mają one znaczącego wpływu na zobowiązania kredytobiorców i sankcja kredytu darmowego nie ma zastosowania. Założenia ustawy o kredycie konsumenckim wskazują jednak, że tę instytucję należy oceniać w sposób zerojedynkowy.** Nie mówimy o mniejszym czy większym naruszeniu. Sam fakt stwierdzenia przez sąd naruszenia opisanego w ustawie prowadzi do zastosowania tej instytucji. Potwierdza to także uzasadnienie do projektu ustawy o kredycie konsumenckim, gdzie stwierdzono, że „w celu zapewnienia zgodnie z art. 23 dyrektywy, aby sankcje były skuteczne, proporcjonalne i odstraszające zdecydowano, iż sankcja kredytu darmowego będzie miała zastosowanie w przypadku naruszenia przez kredytodawcę przepisów art. 29 ust. 1, art. 30 ust. 1 pkt 1–8, 10, 11, 14–17 i art. 31–33 ustawy”².

Konsekwencją zastosowania sankcji kredytu darmowego jest przekształcenie umowy z odpłatnej w *de facto* nieodpłatną, a kredyt staje się kredytem darmowym (stąd nazwa samej instytucji). Takie uregulowanie pełni przede wszystkim funkcję prewencyjną i ma mobilizować kredytodawcę

¹ Ustawa z 12.05.2011 r. o kredycie konsumenckim (Dz.U. z 2024 r. poz. 1497).

² Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o kredycie konsumenckim, Sejm VI kadencji, druk nr 3596, s. 43.

do przestrzegania określonych obowiązków, jakie nałożono na niego w ustawie o kredycie konsumenckim³.

Sankcja kredytu darmowego stanowi istotny instrument ochrony konsumentów, mający na celu zminimalizowanie ryzyka nadużyć ze strony instytucji finansowych. Jej wprowadzenie gwarantuje nie tylko ochronę jednostkowych interesów konsumentów, ale także promowanie rzetelnych praktyk w szeroko rozumianym sektorze bankowym. Kredytodawcy, mając świadomość, że niewłaściwe informowanie konsumenta lub uchybienia formalne mogą prowadzić do konieczności zwrotu kredytu bez oprocentowania i dodatkowych kosztów, a tym samym pozbawienia ich zysku, powinni wykazywać większą skłonność do przestrzegania wymogów ustawowych.

Zastosowanie sankcji kredytu darmowego podkreśla ponadto znaczenie transparentności i uczciwości w relacjach pomiędzy kredytodawcami a konsumentami. Przyczynia się to do budowy zaufania na rynku finansowym, co jest niezbędne dla jego stabilności i rozwoju. W dłuższej perspektywie, poprzez wywieranie presji na kredytodawców, przepis ten ma potencjał do wprowadzenia pozytywnych zmian w praktykach rynkowych, co z kolei wpływa na poprawę ogólnych standardów obsługi klientów w sektorze finansowym.

Warto zaznaczyć, że sankcja kredytu darmowego nie jest instytucją nową, albowiem w polskim systemie prawnym funkcjonuje ona od ponad 20 lat – oczywiście ze zmianami, które były wprowadzane w tym okresie. Aktualnie zastosowanie znajduje ustawa z 12.05.2011 r. o kredycie konsumenckim, która weszła w życie 18.12.2011 r. Ustawa ta uchylała wcześniejszą ustawę z 20.07.2001 r. o kredycie konsumenckim. Zmiana ta spowodowana była koniecznością wdrożenia do polskiego systemu prawnego dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z 23.04.2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki⁴.

³ T. Czech, *Kredyt konsumencki. Komentarz*, Warszawa 2023, art. 45.

⁴ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z 23.04.2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylająca dyrektywę Rady 87/102/EWG (Dz.Urz. UE L 133, s. 66, ze zm.).

Artykuł 23 dyrektywy 2008/48/WE stanowi, że „Państwa członkowskie ustanawiają przepisy dotyczące sankcji mających zastosowanie w przypadku naruszenia przepisów krajowych przyjętych zgodnie z niniejszą dyrektywą i podejmują wszelkie niezbędne działania w celu zapewnienia stosowania tych sankcji. Przewidziane sankcje muszą być skuteczne, proporcjonalne i odstraszające”. Sama dyrektywa została zatem przyjęta w podwójnym celu, związanym z zapewnieniem wszystkim konsumentom w Unii wysokiego i równoważnego poziomu ochrony ich interesów oraz ułatwieniem powstawania dobrze funkcjonującego wewnętrznego rynku kredytów konsumenckich⁵. W tym miejscu należy podkreślić, że dyrektywa ta przyznała dużą swobodę państwom członkowskim w zakresie jej transpozycji do prawa krajowego.

W przypadku Polski obecne rozwiązanie odwołuje się do wcześniejszych uregulowań zawartych w art. 15 uchylonej ustawy z 20.07.2001 r. o kredycie konsumenckim, przy czym podstawy stosowania i założenia obu regulacji są analogiczne. **Znacząca różnica dotyczy natomiast określenia w nowej ustawie rocznego terminu na złożenie oświadczenia o skorzystaniu z sankcji, który to termin ma charakter prekluzyjny i po jego upływie uprawnienie konsumenta gaśnie.** W poprzednim reżimie brak było tego rodzaju uregulowania, co powodowało istnienie po stronie kredytodawcy nieograniczonego ryzyka odpowiedzialności za skutki wadliwości umowy kredytu.

Cel analizowanego rozwiązania wydaje się stosunkowo oczywisty – podobnie jak w innych przypadkach posłużenia się instytucją dawności, zmierza ono przede wszystkim do uporządkowania i stabilizacji obrotu przez wykluczenie sytuacji, w których możliwość powołania się na sankcję kredytu darmowego – i tym samym zmiana treści zobowiązania – trwałyby w nieskończoność, pozbawiając kredytodawcę pewności co do kształtu relacji łączącej go z konsumentem⁶. **W ocenie autorów wprowadzenie rocznego terminu na powołanie się przez konsumenta na sankcję kredytu darmowego, który to termin jest liczony od dnia**

⁵ Wyrok TS z 21.04.2016 r., C-377/14, Ernst Georg Radlinger i Helena Radlingerová v. Finway a.s., EU:C:2016:283, pkt 61.

⁶ *Ustawa o kredycie konsumenckim. Komentarz*, red. P. Miłośzewicz, K. Pacuła, wyd. 3, Warszawa 2024.

wykonania umowy (co jest sporne w orzecznictwie, a o czym będzie mowa w dalszej części publikacji), jest rozwiązaniem krzywdzącym dla konsumentów i z pewnością nie realizuje zasady proporcjonalności. Konsument, który z reguły nie jest wyposażony w wiedzę i nie dysponuje takim zapleczem informacyjnym i finansowym jak instytucja kredytowa, nie jest w stanie w tak krótkim terminie – jeżeli oczywiście przyjmiamo, że termin ten powinien być liczony od dnia wypłaty środków (z czym autorzy się nie zgadzają) – powziąć informacji o wadliwości jego umowy kredytu czy pożyczki, tym bardziej że wadliwość ta widoczna jest z reguły po pewnym czasie od zawarcia umowy.

W poprzednim reżimie prawnym możliwość zastosowania sankcji kredytu darmowego była ściśle uzależniona od naruszenia przez kredytodawcę postanowień ustawy, które odnosiły się zarówno do formy, jak i do kluczowych elementów treści umowy o kredyt konsumencki. W szczególności dotyczyło to przypadków, w których kredytodawca nie przestrzegał wymogów dotyczących pisemnej formy umowy, co jest istotne dla zapewnienia transparentności i zrozumienia warunków umowy przez konsumenta. Dodatkowo sankcje mogły być stosowane w sytuacjach, gdy kredytodawca niewłaściwie informował konsumenta o przekroczeniu salda na rachunku bankowym oraz o całkowitym koszcie kredytu, co mogło przyczynić się do wprowadzenia konsumenta w błąd i podjęcia przez niego niekorzystnych decyzji finansowych.

W tym miejscu warto zaznaczyć, że przepisów ustawy o kredycie konsumenckim z 2001 r. nie stosowano do kredytów w wysokości wyższej niż 80 000 zł. Konsument, po złożeniu kredytodawcy pisemnego oświadczenia o skorzystaniu z sankcji kredytu darmowego, był zobowiązany do zwrotu kwoty kapitału kredytu bez odsetek oraz dodatkowych kosztów związanych z kredytem. Należy jednak zaznaczyć, że musiał on pokryć określone w umowie koszty związane z ustanowieniem zabezpieczenia i ubezpieczeniem kredytu. Zwrot kredytu następował w terminie i w sposób określony w umowie. W przypadku gdy umowa nie precyzowała metody spłaty, konsument był zobowiązany do regulowania kwoty w równych ratach, płatnych co miesiąc od daty zawarcia umowy. Jeżeli umowa nie wskazywała terminu spłaty kredytu, konsument miał obowiązek uregulowania go w terminie 5 lat.

Trzeba podkreślić, że zarówno w poprzednim, jak i w aktualnym reżimie prawnym zastosowanie sankcji kredytu darmowego nie zawsze było możliwe. Przede wszystkim dotyczyło to sytuacji, w których brakowało elementu nieuczciwego postępowania wobec konsumenta. Przykładowo sankcją tą nie powinny być objęte przypadki jedynie, formalnych naruszeń przepisów, jak również błędy techniczne, takie jak literówki w nazwie czy adresie kredytodawcy⁷.

Obowiązująca ustawa o kredycie konsumenckim przejęła większość uregulowań od swojej poprzedniczki. Wydaje się, że kluczową zmianą z punktu widzenia konsumenta jest znaczne podwyższenie wysokości kwoty kredytu, która może zostać objęta sankcją. Jak wskazano powyżej, w poprzednim reżimie sankcja mogła być stosowana do umów, w których kwota kredytu wynosiła nie więcej niż 80 000 zł. Obecnie instytucja dotyczy kredytów do 255 550 zł albo równowartości tej kwoty w walucie innej niż waluta polska.

W tym miejscu warto zauważyć, że ustawa z 12.05.2011 r. określa katalog obowiązków, których naruszenie przez kredytodawcę czy pożyczkodawcę skutkuje możliwością powołania się przez konsumenta na sankcję kredytu darmowego. Naruszenia te zostaną szczegółowo omówione w dalszej części publikacji. **Można je sklasyfikować w trzech grupach⁸:**

- 1) **naruszenia dotyczące formy oświadczeń woli tworzących umowę kredytu (art. 29 ust. 1 u.k.k.);**
- 2) **naruszenia dotyczące ogólnych obowiązków informacyjnych odnoszące się do wszystkich umów kredytu (art. 30 ust. 1 pkt 1–8, 10–11, 14–17 u.k.k.);**
- 3) **naruszenia dotyczące szczegółowych obowiązków informacyjnych odnoszące się do specyficznych typów umowy kredytu (art. 31–33, 33a i 36a–36c u.k.k.).**

Należy jednak zaznaczyć, że w zakresie, w jakim art. 45 u.k.k. odwołuje się do naruszenia art. 33a oraz art. 36a–36c u.k.k., nie stanowi on transpozycji dyrektywy Unii Europejskiej. Kwestia limitów kosztów

⁷ Z. Ofiarski, *Ustawa o kredycie konsumenckim. Komentarz*, Warszawa 2014, art. 45.

⁸ *Ustawa o kredycie konsumenckim...*, red. P. Miłkaszewicz, K. Pacuła, wyd. 3.

pozaodsetkowych oraz sankcji za ich przekroczenie nie podlega harmonizacji w prawie unijnym⁹.

Potwierdza to zatem nacisk ustawodawcy na spełnianie przez kredytodawców i pożyczkodawców wymogów formalnych zastrzeżonych dla tego rodzaju zobowiązań oraz spełnianie obowiązków informacyjnych wobec konsumentów.

Poniższa tabela zawiera porównanie obu reżimów prawnych związanych ze stosowaniem instytucji sankcji kredytu darmowego w polskim porządku prawnym.

Tabela nr 1

Reżim prawny	Ustawa z 20.07.2001 r.	Ustawa z 12.05.2011 r.
Czas obowiązywania	Data wejścia w życie: 19.09.2002 r. Data uchylecia: 18.12.2011 r.	Data wejścia w życie: 18.12.2011 r. Data uchylecia: akt obowiązujący
Podstawa zastosowania sankcji kredytu darmowego	Art. 15	Art. 45
Kwota kredytu	Do 80 000 zł albo równowartości tej kwoty w innej walucie niż waluta polska; wartość waluty obcej oblicza się według średniego kursu ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski dla danej waluty, obowiązującego w dniu poprzedzającym dzień zawarcia umowy. Podstawa prawna: art. 3 ust. 1 pkt 1	Do 255 550 zł albo równowartość tej kwoty w walucie innej niż waluta polska, który kredytodawca w zakresie swojej działalności udziela lub daje przyrzeczenie udzielenia konsumentowi Podstawa prawna: art. 3 ust. 1
Naruszenia	Art. 4–7	Art. 29–33, 33a oraz 36a–36c

⁹ T. Czech, *Kredyt konsumencki...*, art. 45.

Reżim prawny	Ustawa z 20.07.2001 r.	Ustawa z 12.05.2011 r.
Termin zwrotu kapitału przez konsumenta (w przypadku braku uregulowania w umowie)	W terminie 5 lat Podstawa prawna: art. 15 ust. 1	a) w terminie 5 lat – w przypadku kredytów konsumenckich do wysokości 80 000 zł, b) w terminie 10 lat – w przypadku kredytów konsumenckich powyżej 80 000 zł Podstawa prawna: art. 45 ust. 3

Źródło: opracowanie własne

Sankcja kredytu darmowego ma spełniać dwie zasadnicze funkcje związane z ochroną konsumenta, który jako z natury słabsza strona stosunku prawnego, posiadająca mniejszy zasób informacji, doświadczenia i bardziej ograniczone zaplecze finansowe, jest narażony na nieuczciwe działanie instytucji kredytowych. Po pierwsze, sankcja kredytu darmowego ma stanowić szybki i efektywny instrument dochodzenia roszczeń od kredytodawcy, który narusza obowiązki informacyjne oraz wymogi zachowania formy szczególnej dla umowy kredytu. Chroni konsumenta m.in. przed obciążeniami, z których mógł nie zdawać sobie sprawy, zawierając umowę z kredytodawcą. Instrument ten stanowi remedium na realny deficyt skutecznych sankcji prawnych w obrocie konsumenckim¹⁰.

Po drugie, pomimo wad w treści lub w procesie oferowania, pozwala ona na utrzymanie w mocy umowy i spłatę kapitału w systemie ratalnym (a nie jednorazowo). Z perspektywy konsumenta jest to niezwykle istotne, ponieważ w sytuacji, gdy konieczny jest jednorazowy zwrot świadczenia – jak ma to miejsce chociażby w przypadku kredytów hipotecznych powiązanych z kursami walut obcych – konsument mógłby napotkać poważne trudności w uzyskaniu całej kwoty kapitału od razu celem spłaty zobowiązania objętego sankcją kredytu darmowego. Wymóg zwrotu w takiej formie mógłby prowadzić do sytuacji, w której konsument byłby zmuszony zaciągnąć nowe zobowiązanie. Co więcej, w obliczu presji finansowej konsumenci mogliby być skłonni do rezyg-

¹⁰ T. Czech, *Kredyt konsumencki...*, art. 45.

nowania z dochodzenia swoich praw i korzystania z ochrony prawnej, co w dłuższej perspektywie mogłoby prowadzić do nadużyć ze strony kredytodawców i osłabienia pozycji konsumentów na rynku. **Sankcja kredytu darmowego wynikająca z art. 45 u.k.k. – właśnie w interesie konsumenta – ogranicza działanie sankcji nieważności czynności prawnej z art. 58 § 1 k.c.**

Przechodząc natomiast do funkcjonowania instytucji sankcji kredytu darmowego, w pierwszej kolejności należy wskazać, że „w polskiej praktyce sankcję kredytu darmowego pierwotnie egzekwowano rzadko. Początkowo jej rzeczywista efektywność jako instrumentu ochrony interesów konsumentów była niewielka”¹¹.

Wynika to zresztą z analizy dostępnego orzecznictwa sądów, co jedynie potwierdza, że z uwagi na wprowadzone ograniczenia tylko niewielki zakres umów kwalifikował się – oczywiście z formalnego punktu widzenia – do objęcia sankcją kredytu darmowego. Po drugie, kwestionowanie umów w oparciu o tę podstawę mogło wynikać także z małej popularności tego instrumentu, a przede wszystkim z dopiero raczkującego prawa ochrony konsumentów w naszym kraju. Kolejne lata przyniosły wymiarowi sprawiedliwości tysiące spraw dotyczących ubezpieczenia na życie i dożycie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym, popularnie zwanymi polisolokatami, czy kredytów hipotecznych powiązanych z kursem franka szwajcarskiego i innych walut obcych, takich jak euro, dolar amerykański czy jen japoński. Na kanwie tych postępowań znacząco wzrosła świadomość prawna polskich konsumentów, co powoduje, że poszukują oni ochrony prawnej w przypadku innych produktów bankowych czy finansowych. **Aktualnie sankcja kredytu darmowego jest coraz częściej wykorzystywana w praktyce sądowej. „Obecnie można już uznawać ją za utrwalony instrument prawny o dużej efektywności”¹². W najbliższych latach prawdopodobnie każdy sąd powszechny w Polsce będzie miał styczność z tą instytucją.**

¹¹ T. Czech, *Kredyt konsumencki...*, art. 45.

¹² T. Czech, *Kredyt konsumencki...*, art. 45.

Rozdział II

WARUNKI SKORZYSTANIA Z SANKCJI KREDYTU DARMOWEGO

Zgodnie z treścią art. 3 u.k.k. przez umowę o kredyt konsumencki rozumie się umowę o kredyt w wysokości nie większej niż 255 550 zł albo równowartość tej kwoty w walucie innej niż waluta polska, który kredytodawca w zakresie swojej działalności udziela lub daje przyrzeczenie udzielenia konsumentowi. Skorzystanie z sankcji kredytu darmowego wiąże się z koniecznością spełnienia przez kredytobiorcę lub pożyczkobiorcę określonych wymogów formalnych. Sprowadzają się one *de facto* do czterech aspektów, które muszą wystąpić łącznie. **Należą do nich:**

- 1) **data zawarcia umowy kredytu lub pożyczki,**
- 2) **kwota kredytu lub pożyczki,**
- 3) **przysługiwanie kredytobiorcy lub pożyczkobiorcy statusu konsumenta,**
- 4) **złożenie przez konsumenta oświadczenia o skorzystaniu z sankcji kredytu darmowego w określonym terminie.**

2.1. Data zawarcia umowy kredytu lub pożyczki

Jak już wskazano powyżej, sankcją kredytu darmowego w aktualnym brzmieniu mogą zostać objęte umowy o kredyt konsumencki zawarte w okresie obowiązywania obecnej ustawy o kredycie konsumenckim, czyli od 18.12.2011 r. (włącznie) do chwili obecnej. Oznacza to, że każda umowa kredytu lub pożyczki gotówkowej zawarta w tym przedziale czasowym, która nie spełnia wymogów ustawowych, może potencjal-

nie podlegać tej sankcji. Na marginesie należy dodać, że ta regulacja dotyczy zarówno umów zawieranych z bankami, jak i z instytucjami pozabankowymi.

Jeżeli chodzi o umowy zawarte przed 18.12.2011 r., to mogą one również zostać objęte sankcją kredytu darmowego, ale na innych zasadach, o których była już mowa wcześniej, jednakże dla ułatwienia zostaną one przedstawione także w tym miejscu.

Poprzednia ustawa o kredycie konsumenckim, która weszła w życie 19.12.2002 r., wprowadziła możliwość zastosowania sankcji kredytu darmowego w odniesieniu do umów kredytowych zawartych pomiędzy 19.12.2002 r. a 17.12.2011 r. Regulacje te dotyczyły jednak umów, w przypadku których kwota kredytu nie przekraczała 80 000 zł. Oznaczało to, że kredytobiorcy, którzy zaciągnęli kredyty konsumenckie w tym okresie, mieli ograniczoną ochronę w porównaniu do regulacji wprowadzonej później.

Warto zwrócić uwagę, że limit kwotowy przewidziany w poprzedniej ustawie znacząco ograniczał liczbę umów, które mogły zostać objęte sankcją kredytu darmowego. **Ponadto w tamtym okresie kredytodawcy często argumentowali, że naruszenia przepisów ustawy, takie jak błędy w informowaniu konsumentów o warunkach umowy, miały charakter marginalny lub formalny, co ograniczało możliwość dochodzenia przez kredytobiorców swoich praw.** W rezultacie konsumenci, którzy zawarli umowy kredytowe w latach 2002–2011, mieli ograniczone możliwości skorzystania z sankcji kredytu darmowego w porównaniu do tych, którzy podpisali umowy po wejściu w życie nowej ustawy w 2011 r.

Data zawarcia umowy ma także istotne znaczenie w przypadku kredytów i pożyczek zabezpieczonych hipotecznie, ponieważ w odniesieniu do tego konkretnego produktu będzie determinowała możliwość skorzystania z instytucji kredytu darmowego w stosunku do ograniczonego portfela umów i przy zastosowaniu innych zasad rozliczeń niż aktualnie. Temat ten zostanie szeroko omówiony w rozdziale III, dotyczącym możliwości zastosowania sankcji kredytu darmowego w stosunku do kredytów i pożyczek hipotecznych.

2.2. Kwota kredytu lub pożyczki

Umowa, która może zostać objęta sankcją kredytu darmowego, musi określać kwotę kredytu lub pożyczki na maksymalnym poziomie 255 550 zł. Przesłanka ta należy do rzadkich w polskim prawie prywatnym wypadków, w których stosowanie norm prawa materialnego uzależnione zostało od kryterium kwotowego. Rozwiązanie to jest przy tym zupełnie niespotykane jako kryterium wyodrębnienia typu umowy – co jeszcze silniej potwierdza swoistość definicji kredytu konsumenckiego, odrębną od klasycznej typologii umów¹.

Wskazanie kwoty nie jest jednak przypadkowe, ponieważ ma swoje uzasadnienie w przepisach dyrektywy 2008/48/WE. Artykuł 2 ust. 2 lit. c tej dyrektywy wskazuje minimalny i maksymalny próg wartości kredytu, do którego zastosowanie będą miały przepisy o kredycie konsumenckim. Zgodnie z tym przepisem nie stosuje się ich do umów o kredyt, którego całkowita kwota jest niższa niż 200 euro lub wyższa niż 75 000 euro. Podstawą przeliczania tych kwot na walutę polską jest art. 28 dyrektywy 2008/48/WE, który stanowi, że przeliczanie kwot wyrażonych w euro na walutę krajową odbywa się po kursie wymiany obowiązującym w dniu przyjęcia dyrektywy. Wynik tego działania to przyjęta przez polskiego ustawodawcę kwota 255 550 zł.

Idąc dalej, należy zaznaczyć, że kwota 255 550 zł określa górny próg możliwości zastosowania sankcji kredytu darmowego. **Polski ustawodawca, w przeciwieństwie do zapisów dyrektywy 2008/48/WE, definiując pojęcie kredytu konsumenckiego, nie przewidział jednak dolnego progu jego kwoty.** Oznacza to, że kredytem konsumenckim będą także umowy opiewające na stosunkowo niewielkie kwoty. Na marginesie warto dodać, że brak wskazania dolnego progu powoduje dość duży rozstrzał wartości przedmiotu sporu w procesach sądowych o sankcję kredytu darmowego. W rezultacie większość spraw jest rozpoznawanych przez sądy rejonowe, ale znaczny portfel umów trafia jednak do sądów okręgowych, nawet po zmianie przepisów o właściwości rzeczowej i podwyższeniu jej do 100 000 zł.

¹ *Ustawa o kredycie konsumenckim...*, red. P. Mikłaszewicz, K. Pacuła, wyd. 3.

Zdaniem T. Czecha za rezygnacją z dolnego pułapu ochrony przemawiać może powszechność drobnych kredytów konsumenckich na polskim rynku. Oznaczałoby to, że w razie wprowadzenia dolnego limitu kwotowego znaczna część umów, które ze względu na swoją funkcję i właściwości zasługiwałyby na objęciu ochronnym reżimem ustawy o kredycie konsumenckim, znalazłaby się poza ramami tej ustawy².

W tym miejscu należy wskazać, że rezygnacja przez polskiego ustawodawcę z dolnego progu, o którym mowa w art. 2 ust. 2 lit. c dyrektywy 2008/48/WE, czyli umów opiewających na kwoty poniżej 200 euro, jest przejawem możliwości stosowania przez państwa członkowskie, zgodnie z prawem wspólnotowym, przepisów dyrektyw w dziedzinach, które nie są objęte zakresem jej zastosowania. W motywie 10 preambuły do dyrektywy 2008/48/WE ustawodawca unijny wskazał wprost na możliwość utrzymywania i wprowadzania przez państwa członkowskie przepisów krajowych odpowiadających przepisom dyrektywy lub niektórym jej przepisom w stosunku do umów o kredyt w kwocie niższej niż 200 euro lub wyższej niż 75 000 euro.

Jak wskazywano uzasadnieniu projektu ustawy „wciąż znaczna liczba kredytów udzielanych na polskim rynku finansowym opiewa na kwoty poniżej 200 euro i jest udzielana przez tzw. parabanki. W założeniach do projektu ustawy wskazywano, iż wyłączenie kredytów o wartości poniżej 200 euro z zakresu zastosowania nowej ustawy o kredycie konsumenckim mogłoby spowodować obchodzenie przez kredytodawców przepisów ustawy przez zawieranie kilku umów kredytowych opiewających na kwoty poniżej 200 euro oraz obniżenie poziomu ochrony konsumentów. Objęcie kredytów w wysokości poniżej 200 euro przepisami ustawy pozwoli zapewnić jednakową ochronę wszystkim konsumentom, a także umożliwi sprawowanie nadzoru merytorycznego przez Prezesa UOKiK nad wykonywaniem ustawy wobec wszystkich kredytodawców”³.

Zdaniem autorów rozwiązanie przyjęte przez polskiego ustawodawcę należy ocenić pozytywnie. Zastosowanie przepisów o sankcji kredy-

² *Ustawa o kredycie konsumenckim...*, red. P. Mikłaszewicz, K. Pacuła, wyd. 3.

³ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o kredycie konsumenckim, s. 7.

tu darmowego również do umów opiewających na niewielkie kwoty umożliwi kompleksową regulację rynku oraz wdrożenie jednolitych praktyk wśród podmiotów udzielających tego rodzaju kredytów i pożyczek. Objęcie wszystkich kredytów i pożyczek gotówkowych zakresem zastosowania ustawy do kwoty 255 550 zł ograniczy także możliwość naruszania prawa przez wykorzystywanie ewentualnych luk prawnych, z którym prawdopodobnie moglibyśmy mieć do czynienia w sytuacji wprowadzenia dolnego progu kwotowego.

Kolejną kwestią mogącą budzić na tle tej regulacji wątpliwości praktyczne jest część przepisu art. 3 ust. 1 u.k.k., który mówi o równowartości kwoty 255 550 zł w walucie innej niż waluta polska. Do przeliczenia, zgodnie z zasadą walutowości z art. 358 k.c., stosowany będzie kurs średni z tabeli A Narodowego Banku Polskiego z dnia zawarcia umowy kredytu konsumenckiego. Użyty w przepisie art. 3 ust. 1 ustawy zwrot „równowartość tej kwoty w walucie innej niż waluta polska” oznacza, że kredyt konsumencki może być także denominowany lub indeksowany do kursu waluty obcej, tzn. kwota kredytu jest wyrażona w walucie obcej, ale często jego udzielenie oraz spłata następują w walucie polskiej⁴.

Praktyczne znaczenie w odniesieniu do analizowanej kwestii może mieć też rozstrzygnięcie, czy kwota kredytu w rozumieniu art. 3 ust. 1 u.k.k. obejmuje kwotę z uwzględnianiem kosztów kredytu czy kwotę, która faktycznie jest udzielana kredytobiorcy. W sytuacjach typowych wartość kredytu będzie równa wysokości kapitału przekazanego konsumentowi przez kredytodawcę, z pominięciem wszelkich kosztów kredytu⁵. Oznacza to, że np. w sytuacji, w której kwota kredytu będzie wynosiła 260 000 zł, a prowizja za udzielenie tego kredytu wyniesie 5000 zł, kwota, która faktycznie zostanie udzielana kredytobiorcy – to 255 000 zł. W rezultacie taki przypadek będzie kwalifikował się do zastosowania sankcji kredytu darmowego.

⁴ Z. Ofiarski, *Ustawa o kredycie konsumenckim...*, art. 3.

⁵ K. Włodarska [w:] *Ustawa o kredycie konsumenckim. Komentarz*, red. J. Pisuliński, Warszawa 2004, s. 68.

2.3. Przysługiwanie kredytobiorcy lub pożyczkobiorcy statusu konsumenta

Artykuł 5 pkt 1 u.k.k. odwołuje się do definicji konsumenta zawartej w Kodeksie cywilnym. Zgodnie z art. 22¹ k.c.: „Za konsumenta uważa się osobę fizyczną dokonującą z przedsiębiorcą czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową”. Definicja ta zawiera w sobie cztery zasadnicze elementy:

- 1) konsumentem może być tylko osoba fizyczna,
- 2) musi ona dokonywać czynności prawnej,
- 3) czynność ta pozostaje w określonej relacji z rolą społeczną tej osoby,
- 4) adresatem oświadczenia woli jest przedsiębiorca.

Nie ma wątpliwości, że konsumentem może być tylko osoba fizyczna, zatem nie mogą być konsumentami osoby prawne, np. stowarzyszenia, spółdzielnie, związki zawodowe, fundacje, przedsiębiorstwa państwowe, partie polityczne czy spółki kapitałowe, oraz jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną, np. spółki osobowe prawa handlowego czy wspólnoty mieszkaniowe.

Drugi warunek to dokonanie czynności prawnej, czyli wyrażenie oświadczenia woli, najczęściej zawarcie umowy, gdzie niezbędne są dwa lub więcej oświadczeń woli kontrahentów.

Po trzecie, czynność prawna pozostaje w określonej relacji z rolą społeczną tej osoby – kwestia braku bezpośredniego związku między dokonaną przez dany podmiot czynnością prawną a jego działalnością gospodarczą lub zawodową jest kryterium najistotniejszym i najbardziej charakterystycznym dla pojęcia konsumenta. Umowa konsumencka z reguły ma zmierzać do zaspokajania potrzeb własnych, osobistych, „prywatnych” podmiotu, jego rodziny, domowników, także przyjaciół lub znajomych, albo ma zapewniać funkcjonowanie gospodarstwa domowego.

Ostatnia cecha to okoliczność, że adresatem oświadczenia woli konsumenta jest przedsiębiorca – ustawodawca przesądził więc, że drugą stroną umowy jest podmiot profesjonalny – przedsiębiorca. Przed-

siębiorcą w rozumieniu art. 43¹ k.c. jest osoba fizyczna, osoba prawna i ułomna osoba prawna, prowadząca we własnym imieniu działalność gospodarczą lub zawodową.

Wydaje się, że wymóg statusu konsumenta w wielu procesach sądowych będzie stanowił oś sporu pomiędzy stronami. Dotychczasowa praktyka w sprawach związanych z ochroną konsumentów pokazuje, że przedstawiciele szeroko rozumianego sektora bankowego często kwestionują przysługiwanie stronie powodowej statusu konsumenta. **W sporach o sankcję kredytu darmowego, poza samą możliwością zastosowania w danym przypadku tej instytucji, postępowanie dowodowe może zasadzać się właśnie na tej kwestii.** Gdy przedsiębiorca nabywa pojazd z zamiarem wykorzystywania go do prowadzenia działalności gospodarczej, np. w celu dostarczania towarów, przewozu pracowników czy świadczenia usług transportowych, taka transakcja nie jest przez niego zawierana w charakterze konsumenta, lecz w ramach prowadzonej działalności. Wówczas nie mają zastosowania przepisy o ochronie konsumentów. Z kolei jeśli ten sam przedsiębiorca zakupi samochód wyłącznie na potrzeby prywatne, np. dla swojej rodziny, do codziennego użytku, wyjazdów weekendowych czy na wakacje, działa w charakterze konsumenta. W takim przypadku umowa będzie podlegała przepisom ochrony konsumenta, co oznacza, że przysługuje mu szersza ochrona prawna, w tym możliwość zastosowania sankcji kredytu darmowego. Ten sam przedmiot – samochód – może więc służyć różnym celom, a sposób jego nabycia i wykorzystania decyduje o tym, czy osoba nabywająca działa jako przedsiębiorca czy jako konsument.

W przypadku kredytobiorców lub pożyczkobiorców, którzy nigdy nie prowadzili działalności gospodarczej, wykazanie statusu konsumenta będzie stosunkowo proste i nie powinno budzić większych wątpliwości sądu. Jednak sytuacja komplikuje się, gdy osoby zawierające umowy kredytowe w momencie podpisania umowy prowadziły działalność gospodarczą. W takich przypadkach można się spodziewać, że druga strona, czyli instytucja kredytowa, podniesie zarzut braku statusu konsumenta, argumentując, że umowa była zawierana w związku z działalnością gospodarczą lub zawodową.

Zgodnie z art. 6 k.c. to kredytodawca musi wykazać, że kredytobiorcy nie przysługuje status konsumenta. Niemniej jednak, mimo tego obciążenia dowodowego po stronie banku, warto, aby kredytobiorca, który uważa się za konsumenta, aktywnie podejmował działania w celu obrony swojego statusu. Może to obejmować przedstawienie dokumentów potwierdzających, że kredyt został zaciągnięty na cele prywatne, a nie związane z działalnością gospodarczą, co będzie kluczowe dla rozstrzygnięcia postępowania sądowego.

Sąd, przesłuchując kredytobiorcę, będzie dążył do ustalenia rzeczywistego charakteru umowy i oceni, czy w chwili jej zawarcia kredytobiorca działał jako konsument czy też w ramach prowadzonej działalności gospodarczej. Istotne mogą być tutaj różne czynniki, takie jak cel kredytu, sposób jego wykorzystania oraz kontekst zawarcia umowy. Sam fakt prowadzenia działalności gospodarczej nie wyklucza automatycznie możliwości uznania osoby za konsumenta, jeśli zaciągnięcie zobowiązania nie miało związku z prowadzoną działalnością.

Z tego powodu kluczowe jest, aby kredytobiorcy, którzy w momencie zawierania umowy prowadzili działalność gospodarczą, dokładnie przygotowali się do procesu, gromadząc dowody na to, że umowa miała charakter konsumencki. Może to obejmować nie tylko dokumenty finansowe, ale także zeznania świadków lub inne środki dowodowe, które mogą pomóc wykazać, że kredyt był wykorzystywany na cele prywatne. W wielu przypadkach sądy mogą przywiązywać dużą wagę do dokładnej analizy charakteru umowy oraz kontekstu jej zawarcia, co sprawia, że kwestie dotyczące statusu konsumenta mogą odegrać decydującą rolę w trakcie procesu i wpłynąć na jego wynik.

W kolejnej kategorii spraw będziemy mieć do czynienia z tzw. mieszanym charakterem kredytu lub pożyczki. Dotyczy to sytuacji, w której kwota kredytu lub pożyczki częściowo została wykorzystana na cele konsumenckie, a częściowo na cele związane z prowadzoną działalnością gospodarczą. Warto powtórzyć tu za ważnym wyrokiem Sądu Najwyższego: „Wykluczenie bezpośredniego związku czynności prawnej z prowadzoną działalnością gospodarczą lub zawodową można natomiast rozważać w tych sprawach, w których przynajmniej w części zachowany

jest konsumencki, osobisty cel lub przedmiot danej czynności”⁶. Chodzi więc o sytuacje, gdy dana czynność prawna przedsiębiorcy obejmuje świadczenie, którego przedmiot może służyć zarówno do użytku osobistego, jak i zawodowego, i czynność ta dokonywana jest przez przedsiębiorcę przynajmniej częściowo w celu osobistym (konsumpcyjnym) – np. zakup pojazdu czy komputera, który w założeniu ma być wykorzystywany zarazem do prowadzonej działalności, jak i do użytku prywatnego. Wydaje się, że *in casu* powinny rozstrzygać wszystkie okoliczności danej sprawy, w pierwszej kolejności jednak kryteria obiektywne, do których należą typ i rodzaj dokonanej czynności prawnej, jej przedmiot (charakter nabytego towaru, jego ilość), a także okoliczności towarzyszące transakcji (sposób złożenia zamówienia, miejsce zawarcia umowy i jej wykonania). Istotne jest przy tym, czy konsumencki charakter danej czynności został ujawniony drugiej stronie stosunku prawnego lub był dla niej rozpoznawalny. „Tak więc posłużenie się przy zawieraniu umowy przez osobę fizyczną firmą przedsiębiorcy, pieczęcią czy papierem firmowym wskazującymi na prowadzoną przez nią działalność gospodarczą powinno zasadniczo wykluczyć możliwość przypisania tej umowie charakteru konsumenckiego. Jednakże, jak wynika ze wskazanych powyżej regulacji prawa unijnego, związek z prowadzoną działalnością gospodarczą może być różnie wyznaczany w odniesieniu do poszczególnych aktów prawa konsumenckiego”⁷. Takie sytuacje należy rozpatrywać kazuistycznie, z uwzględnieniem indywidualnych okoliczności danej sprawy. W ocenie autorów w przypadkach, w których umowa kredytu lub pożyczki będzie miała podwójny charakter, musimy mieć na uwadze jej cel przeważający.

Powyższą kwestią zajmowały się również organy unijne. Jednakże w przypadku umów o podwójnym charakterze, gdy umowa zawierana jest w celach, które częściowo są związane z działalnością handlową danej osoby, a częściowo nie są z nią związane, a cel handlowy jest do tego stopnia ograniczony, że nie jest dominujący w ogólnym kontekście umowy, taka osoba również powinna być uznawana za konsumenta.

⁶ Wyrok SN z 18.04.2023 r., II CSKP 914/22, LEX nr 3569424.

⁷ *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I, *Część ogólna*, cz. 1 (art. 1–55⁴), red. J. Gudowski, Warszawa 2021, komentarz do art. 22¹, teza 49.

Analogicznie pojęcie umów o podwójnym charakterze (dwojakim celu) ujęte zostało w motywie 13 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 524/2013 z 21.05.2013 r. w sprawie internetowego systemu rozstrzygania sporów konsumenckich⁸.

Takie stanowisko zajął też TS w słynnej sprawie J. Gruber v. Bay Wa AG, stwierdzając: „W przypadku umowy o podwójnym celu należy ustalić, który z celów – prywatny czy gospodarczy – jest dominujący. Ponieważ w przypadku gospodarstw rolnych trudno jest przeprowadzić linię oddzielającą działania prywatne od działań zawodowych, sąd ten uznał, że sprzedawca nie dysponował żadnymi informacjami pozwalającymi na obiektywne stwierdzenie, który z celów był dominujący przy zawieraniu umowy, a zatem w razie wątpliwości należało przyjąć, iż umowę zawarł konsument”⁹.

W tym miejscu należy także podkreślić, że dla oceny statusu konsumenta nie ma znaczenia wykształcenie kredytobiorcy, jego doświadczenie zawodowe czy fakt zaciągania we wcześniejszym okresie tego rodzaju zobowiązań. Również prowadzenie działalności gospodarczej – jeżeli zaciągnięcie kredytu czy pożyczki nie będzie pozostawało w bezpośrednim związku – nie wpłynie na pozbawienie przez sąd statusu konsumenta. „Konsument” oznacza każdą osobę fizyczną, która w umowach objętych dyrektywą 2008/48/WE działa w celach niezwiązanych z działalnością gospodarczą lub zawodową. Tym samym posiadanie przez daną osobę statusu konsumenta należy ustalać na podstawie kryterium funkcjonalnego, polegającego na ocenie, czy dany stosunek umowny wpisuje się w ramy działalności niezwiązanej z wykonywaniem danego zawodu.

Artykuł 22¹ k.c. także nie wyznacza cech osobowych podmiotu uważanego za konsumenta przez pryzmat takich okoliczności i cech, jak wyma-

⁸ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 524/2013 z 21.05.2013 r. w sprawie internetowego systemu rozstrzygania sporów konsumenckich oraz zmiany rozporządzenia (WE) nr 2006/2004 i dyrektywy 2009/22/WE (rozporządzenie w sprawie ODR w sporach konsumenckich) (Dz.Urz. UE L 165, s. 1). Por. też *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I...

⁹ Wyrok TS z 20.01.2005 r., C-464/01, Johann Gruber v. Bay Wa AG, EU:C:2005:32.

gany zakres wiedzy i doświadczenia, krytycyzmu i zrozumienia wobec otrzymywanych informacji handlowych. Artykuł 4 ust. 2 dyrektywy 93/13/EWG¹⁰ w zw. z jej art. 2 lit. b należy interpretować w ten sposób, że przedsiębiorca ma obowiązek poinformowania zainteresowanego konsumenta o istotnych cechach zawartej z nim umowy oraz o ryzyku związanym z tą umową, i to nawet wówczas, gdy ów konsument jest jego pracownikiem i posiada odpowiednią wiedzę w dziedzinie wspomnianej umowy¹¹.

Status konsumenta nie podlega ocenie *in abstracto*, lecz w relacji do konkretnej czynności prawnej i to według stanu z daty jej dokonania. Okoliczność, że osoba fizyczna prowadzi działalność gospodarczą lub zawodową, nie pozbawia jej *per se* atrybutu konsumenta. **Osoba taka może bowiem korzystać ze statusu konsumenta, jeżeli dokonywana przez nią czynność nie jest bezpośrednio związana z jej działalnością gospodarczą lub zawodową**¹². Tytułem przykładu – zaciągnięcie kredytu gotówkowego na remont nieruchomości, w której kredytobiorca zarejestrował działalność gospodarczą, w żadnej mierze nie może wpływać na pozbawienie tegoż kredytobiorcy statusu konsumenta, jeśli remont ten nie jest bezpośrednio związany z działalnością gospodarczą.

2.4. Złożenie przez konsumenta oświadczenia o skorzystaniu z sankcji kredytu darmowego w określonym terminie

Warunkiem zastosowania sankcji kredytu darmowego jest złożenie przez konsumenta oświadczenia o skorzystaniu z sankcji, przy czym oświadczenie to musi być złożone w prekluzyjnym terminie jednego roku od wykonania umowy (z uwzględnieniem sporów prawnych na tym tle,

¹⁰ Dyrektywa Rady 93/13/EWG z 5.04.1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.Urz. UE L 95, s. 29, ze zm.).

¹¹ Postanowienie SN z 14.11.2023 r., I CSK 4734/22, LEX nr 3626251.

¹² Wyrok SA w Krakowie z 16.12.2022 r., I ACa 1404/21, LEX nr 3672970.

o których mowa w rozdziale V). Zasady przygotowania oświadczenia zostały omówione w dalszej części rozważań, gdzie załączono również wzór takiego oświadczenia.

Warto wskazać, że kredytobiorca może złożyć oświadczenie o skorzystaniu z sankcji kredytu darmowego nie tylko w ramach postępowania sądowego zainicjowanego jego pozwem, ale także jako argument obrony w procesie z powództwa instytucji bankowej czy w postępowaniu egzekucyjnym. Sądy stosują sankcję kredytu darmowego w sytuacjach, które wykraczają poza standardowe pozwy składane przez kredytobiorców. Przykładem tego rodzaju rozstrzygnięcia jest wyrok Sądu Rejonowego w Wałcu, I C 111/22. W tej sprawie sąd oddalił w całości powództwo banku, podkreślając, że z uwagi na konieczność zastosowania sankcji kredytu darmowego oraz fakt, że kredytobiorca spłacił kapitał kredytu, umowa powinna zostać uznana za wykonaną. W uzasadnieniu wyroku podkreślono, że bank nie określił w umowie precyzyjnie kosztów kredytu, a postanowienia odnoszące się do harmonogramu spłat były całkowicie niejednoznaczne i trudne do zrozumienia dla przeciętnego kredytobiorcy. Sąd uznał, że bank nie wywiązał się z obowiązków informacyjnych, co z kolei umożliwiło kredytobiorcy skorzystanie z sankcji kredytu darmowego.

Warto zwrócić uwagę, że kredytobiorca może złożyć oświadczenie o skorzystaniu z sankcji kredytu darmowego nie tylko w celu wszczęcia własnego powództwa, ale także w trakcie postępowania egzekucyjnego. Dotyczy to szczególnie sytuacji, w których kredyt z różnych przyczyn nie był spłacany, bank wypowiedział umowę kredytową, a następnie wygrał sprawę sądową, przystępując do egzekucji należności.

Tę linię orzeczniczą potwierdza wyrok Sądu Okręgowego w Rzeszowie z 13.10.2023 r., I C 2151/22. **W tym przypadku sąd uznał, że nawet po wypowiedzeniu umowy przez bank i wszczęciu egzekucji kredytobiorca miał prawo do złożenia oświadczenia o skorzystaniu z sankcji kredytu darmowego. W ten sposób sądy stają się orędownikami ochrony praw konsumentów, a kredytobiorcy zyskują możliwość skutecznego obronienia swoich interesów, nawet w trudnych sytuacjach, gdy banki próbują egzekwować swoje roszczenia.**

W tym miejscu warto odwołać się także do uzasadnienia projektu ustawy o kredycie konsumenckim, w którym stwierdzono, że: „Uprawnienie do skorzystania z sankcji kredytu darmowego przysługuje konsumentowi również po wykonaniu umowy. W założeniach do projektu ustawy wskazano na informacyjny charakter oświadczenia konsumenta o skorzystaniu z sankcji kredytu darmowego. Przyjęcie, iż oświadczenie konsumenta o skorzystaniu z sankcji kredytu darmowego ma charakter wyłącznie informacyjny, dla kredytodawcy oznacza, iż konsument może skorzystać z sankcji także po wygaśnięciu stosunku zobowiązaniowego. Uprawnienie do spłaty samego kapitału bez odsetek i pozostałych kosztów przysługuje więc konsumentowi *ex lege*”¹³.

¹³ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o kredycie konsumenckim, s. 44.